

WYROK Z DNIA 19 CZERWCA 2001 R.

(WKN 13/01)

Kodeks wojskowy Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR z 1943 r. nie miał mocy obowiązującego prawa karnego, gdyż został wydany przez organ nie posiadający legitymacji do stanowienia przepisów rangi kodeksowej oraz w czasie obowiązywania kodeksu karnego wojskowego z 1932 r. (Dz. U. Nr 91, poz. 765 ze zm.), który stracił moc dopiero z dniem wejścia kodeksu karnego Wojska Polskiego z 1944 r. (Dz. U. Nr 6, poz. 27), tj. z dniem 30 września 1944 r. (por. art. I Przepisów wprowadzających k.k.WP – Dz. U. Nr 6, poz. 28). Skazanie na podstawie przepisów k.w. PSZ w ZSRR stanowiło więc rażące naruszenie prawa i w związku z tym obecnie może być podstawą kasacji (art. 523 § 1 k.p.k.).

Przewodniczący : sędzia SN płk Jerzy Steckiewicz (sprawozdawca)

sędziowie SN : płk M. Buliński, płk A. Kapłon, płk W. Maciak,

płk E. Matwijów, płk B. Rychlicki, płk Z. Stefaniak

Prokurator Naczelnej Prokuratury Wojskowej : ppłk J. Cieplowski

Sąd Najwyższy po rozpoznaniu w dniu 19 czerwca 2001 r. sprawy Stanisława Cz. i Aleksandra K. Skazanych na podstawie art. 41 kodeksu karnego wojskowego Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR, z powodu kasacji na korzyść, wniesionej przez Naczelnego Prokuratora Wojskowego od postanowienia Najwyższego Sądu Wojskowego z dnia 8 października 1944 r., zmieniającego wyrok Sądu Polowego I-go Korpusu Pancernego z dnia 6 października 1944 r.,

u c h y ł a zaskarżone orzeczenie i u m a r z a postępowanie na podstawie art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem Sądu Polowego I-go Korpusu Pancernego z dnia 6 października 1944 r., na podstawie art. 41 kodeksu karnego wojskowego Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR Stanisław Cz. i Aleksander K. Skazani zostali

na karę śmierci za to, że : „, w dniu 20 września i w następne dni września 1944 r. w miejscu postoju 56 Pułku Zmotoryzowanego Artylerii Przeciwpancernej, jako kanonierzy I – go Batalionu tegoż Pułku odmówili włożenia munduru i przyjęcia broni, twierdząc, że tak im nakazuje wyznawana przez nich wiara i uchylili się w ten sposób pod pretekstem przekonań religijnych od obowiązków wynikających ze służby wojskowej ”.

Wyrok ten, po rozpoznaniu protestu Prezesa Najwyższego Sądu Wojskowego, został zmieniony postanowieniem tego Sądu z dnia 8 października 1944 r. przez złagodzenie kar do 10 lat pozbawienia wolności. Kary te na mocy dekretu z dnia 2 sierpnia 1945 r. o amnestii zostały obniżone o połowę, a następnie na podstawie decyzji Prezydenta RP z dnia 2 lutego 1947 r. – darowane.

W dniu 20 kwietnia 2000 r. Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił do Sądu Najwyższego z wnioskiem o stwierdzenie nieważności z mocy samego prawa powołanych wcześniej orzeczeń skazujących Stanisława Cz. i Aleksandra K.

Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 19 września 2000 r. wniosku tego nie uwzględnił z uzasadnieniem, że „, w przepisach proceduralnych obowiązujących w chwili wyrokowania wobec oskarżonych (Kodeks wojskowego postępowania karnego z dnia 29 września 1936 r. – Dz. U. Nr 76, poz. 537), nie była przewidziana jako przyczyna nieważności przesłanka, na którą autor wniosku się powołał, a innych przyczyn nieważności z urzędu nie stwierdzono ”.

Wniesioną od tego orzeczenia kasację Rzecznika Praw Obywatelskich, Sąd Najwyższy oddalił postanowieniem z dnia 20 lutego 2001 r.

Kasację od wyroku Sądu Polowego I-go Korpusu Pancernego z dnia 6 października 1944 r., skazującego Stanisława Cz. i Aleksandra K. oraz postanowienia Najwyższego Sądu Wojskowego z dnia 8 października

1944 r., zmieniającego ten wyrok, wniósł Naczelny Prokurator Wojskowy. Orzeczeniom tym zarzucił : „, rażące naruszenie prawa karnego materialnego, polegające na zastosowaniu art. 41 kodeksu karnego wojskowego Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR dla oceny karnoprawnej zachowania Stanisława Cz. i Aleksandra K. oraz wymierzeniu im określonych kar, mimo że wskazany przepis nie posiadał charakteru obowiązującego prawa karnego, co miało istotny wpływ na treść orzeczeń, polegający na bezpodstawnym skazaniu obu oskarżonych ”.

Podnosząc ten zarzut autor kasacji postulował uchylenie zaskarżonych orzeczeń i umorzenie postępowania karnego na podstawie art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje :

Kasacja jest zasadna, bowiem przynajmniej dwa, ważne argumenty pozwalają uznać, że skazanie Stanisława Cz. i Aleksandra K. nastąpiło z rażącym naruszeniem prawa, które mogło mieć wpływ na treść zapadłych orzeczeń.

Pierwszy z nich związany jest z okolicznościami ogłoszenia kodeksu wojskowego Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR z 1943 r. (określanego też jako kodeks karny wojskowy Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR – uwaga SN), zaś drugi wynika z faktu, że zachowanie oskarżonych regulowane było przez inne wojskowe przepisy karne.

I tak, po pierwsze, jedyną formą promulgacji tego kodeksu, nie ogłoszonego nawet, jako obowiązujący rozkazem dowódcy I Dywizji Piechoty, była uchwała Zarządu Głównego Związku Patriotów Polskich w ZSRR z dnia 7 lipca 1943 r. (vide A. Lityński XXXIX Biuletyn Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Instytutu Pamięci Narodowej).

Związek Patriotów Polskich, co jest bezsporne, nie miał legitymacji do stanowienia przepisów rangi kodeksowej, a zatem powołana wyżej uchwała nie mogła kodeksowi wojskowemu Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR nadać mocy obowiązującego prawa.

Na marginesie zauważyć należy, że kodeks wojskowy Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR z 1943 r. w ogóle nie ustosunkowywał się do ustawodawstwa II Rzeczypospolitej, w szczególności nie ogłaszał uchylecia wojskowego kodeksu karnego z 1932 r. To odcięcie się (przez przemilczenie) od przepisów przedwojennych było charakterystyczne jedynie do prawa wydawanego na terytorium ZSRR, bowiem zbrojne organizacje działające na terenie kraju (również lewicowe), nie tylko że nie odrzuciły, ale wręcz „posługiwały się przedwojennym polskim wojskowym ustawodawstwem karnym” (vide A. Tarnowski : Geneza nowego polskiego ustawodawstwa, Wojskowy Przegląd Prawniczy 1945 r. nr 1, s. 5). Jak pisze L. Gondek " przedwrześniowy wojskowy porządek prawny dla „krajowców” był sprawa oczywistą” (vide L. Gondek : Polska Karząca 1939 – 1945. Polski podziemny wymiar sprawiedliwości w okresie okupacji niemieckiej, Warszawa 1988 r., s. 13).

Po drugie, w czasie popełnienia przez oskarżonych zarzuconych im czynów nadal (podkr. SN) obowiązywał kodeks karny wojskowy z dnia 21 października 1932 r. (Dz. U. RP Nr 91, poz. 765 ze zm.).

Nieco inna była sytuacja prawna oskarżonych w czasie orzekania, bowiem wszedł w życie uchwalony i ogłoszony w formie dekretu PKWN kodeks karny Wojska Polskiego (Dz. U. RP z dnia 30 września 1944 r. Nr 6, poz. 27), który w przepisach wprowadzających m.in. stwierdzał, że „z dniem wejścia w życie k.k.WP z dnia 23 września 1944 r. traci moc obowiązującą kodeks karny wojskowy z dnia 21 października 1932 r. oraz wszystkie wydane na jego podstawie rozporządzenia i rozkazy”.

Niezależnie jednak od kwestii, który akt prawny miałby być stosowany (czasu popełnienia przestępstwa, czy czasu wyrokowania), to na pewno nie mógł nim być kodeks wojskowy Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR z 1943 r. z przyczyn, o których była już mowa.

Zauważyć należy, że zarówno kodeks karny wojskowy z 1932 r., jak i kodeks karny Wojska Polskiego z 1944 r. przewidywały odpowiedzialność karną za odmowę pełnienia służby wojskowej lub uchylania się od obowiązku wojskowego – również w formie kwalifikowanej, tj. w czasie wojny.

Mając powyższe na uwadze stwierdzić należy, że skazanie na podstawie kodeksu wojskowego Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR z 1943 r. stanowiło rażące naruszenie prawa w rozumieniu art. 523 § 1 k.p.k. i dlatego może być skuteczną podstawą kasacji.

Zachowanie oskarżonych nie było prawnie obojętne, tym samym nie jest możliwe ich uniewinnienie. Skoro jednak – z uwagi na upływ czasu – karalność czynów ustała, należało postępowanie karne wobec Stanisława Cz. i Aleksandra K. umorzyć na podstawie art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k.